گەڕان بەدوای بوونێکی ڕەسەن … غەمگین بۆڵی

کتێبی شیعری (ڕۆژەکانم بە ڕیمۆت کۆنتڕۆڵ دەگۆڕم)ی گۆران ڕەسول بە نموونە:

دەستپێکی پێویست:

ئەگەر شیعر بریتی بێت لە ڕووداوێك، ئەوە بەبێ هیچ گریمانەیەك ڕووداوێکی دانسقەیە لەناو زماندا ڕوو دەدات، بۆیە تەنیا کاری دانسقەیش ڕووداوێکی ڕەسەنە. ڕەسەنبوونیش لە کردەی ئەدەبیاتدا دوو ڕەگی قووڵی هەیە، ئەوەی هەم پەیوەستە بە هەبوونێکی داهێنەرانەوە، هەمیش هەبوونێکی ڕووت و دوور لە ئایدیای پێشوەختە. داهێنان لە هەر ژانەرێکی ئەدەبیدا پەیوەندییەکی قووڵی هەیە بە کردەی یاخیگەرییەوە، دەشێت وەك دوو پەیقی هاوواتا و تەواوکاری یەکتری لە کردەی نووسینی نەمردا درێژە بە هەبوونی یەکتری بدەن. ” داهێنان پرۆسەیەکی بەردەوام و ڕاستی ناسە. گۆڕانکاری هەڵنابژێرێت. لێرەدا داهێنان لە نەبوونی شاعیربوونەوە بۆ شاعیربوون”. (1) بوونەوە بۆ بوون پێناسەی داهێنانی بەسەردا نابڕێ. کەسێك جارێك دەبێ بە شاعیر، ئەگەر ئەو کەسە شاعیر بێت پرۆژەی بوون بە شاعیر هەڵنابژێرێت. ئەوەی جێی سەرنجە ئەو ئایدیا پێشوەختەیە درێژبێتەوە هەتا ناو کایەی ڕەخنەوە و ڕەخنەگران بە ئایدیایەکی پێشوەختە دەقی بەردەست هەڵدەسەنگێنن.

نووسین وەك چۆن پرۆسەیەکی سەختە، ئەوەندەیش پرۆسەیەکی ئەخلاقییە. ئەخلاق لە کردەی ئەدەبیاتدا ڕۆڵی تەرازوو لە ناوەوەماندا دەبینێت، زۆرجارانیش لە ڕێگەی هاوسەنگی ئەم تەرازووەوە درك بە بوونێکی ڕەسەنیش دەکەین. ڕینە ماریا ڕیلکە جوانی نووسیوە: ” تاڕادەیەك هەموو شتێکی جددی سەختە، هەموو شتێکیش جددییە.” بۆیە نووسین پرۆسەیەکی هەم جددییە و هەمیش سەختە. ئەگەر لە ڕوانگەی ڕینە ماریا ڕیلکەوە بڕوانین نووسین پرۆسەیەکی جددی سەختە، وەلێ سەخترین لقی ناو ئەم پرۆسەیە نووسینی شیعرە. لە ناو دونیای ڕۆشنبیریی و کولتووریی کوردیدا هەبوونی شیعر ئاسانتر دێتە بەرچاوان، کە ئەوەیش دەگەڕێتەوە بۆ بنیادی کولتوور و کەلەپووری کوردی کە زیاتر بنیادێکی شیعری هەیە. ئەگەر هەڵوەستەیەکی خێرا بە

مێژووی فەرهەنگی کوردیدا بکەین، دەبینین زۆربەی نووسیاران لە ڕێگەی شیعرەوە دەستیان بە نووسین کردووە و دواتر خزاونەتە ناو لقەکانی دیکەی ئەدەبیاتەوە. لێرەدا پرسیارگەلێك دروست دەبن، ئایا لە ناو لقەکانی دیکەی ئەدەبیاتدا هونەری شیعرنووسین هونەرێکی ئاسانە؟ ئایا بۆچی دەگوترێت کوردی هەمووی شاعیرە؟ ئایا ئەم گوتەیە لە چییەوە سەرچاوەی گرتووە و ئایا هەر بەڕاست کورد هەمووی شاعیرە؟ ئایا هەموو ئەوانەی شیعر دەنووسن شاعیرن؟ دیارە ئەم پرسیارانە و چەندان پرسیاری دیکەیش پێویستیان بە توێژینەوەی قووڵ و درێژ و مەیدانیش هەیە، وەلێ ئەوەی لێرەدا پێویستە بینووسین، نووسینە لە بارەی هەبوونی فەرهەنگی کوردییەوە کە فەرهەنگێکی شیعرییە. چۆن ئەم فەرهەنگە شیعرییە هەر لەگەڵ لە دایکبوونمان و لەناو لانکەوە گوێبیستی شیعر دەبین، ئەم فەرهەنگە بەدرێژایی تەمەنمان لەگەڵمان دێت و تا ئەوکاتەی کە دەشمرین لەسەر کێلی قەبرەکانمان ڕستەی شیعری هەن.

لەگەڵ هەموو ڕەهەندانەیشدا شیعر زۆرترین ژانەرەکانی ئەدەبیات لە خۆیدا کۆ دەکاتەوە، چۆن شیعر ڕووداوێکە لە ناو زماندا ڕوودەدات، نەوەك لە دەرەوەی زمان. ئەم ڕووداوە پێویستی بە چڕکردنەوەی زمانە و زمانی شیعر چڕ دەکرێتەوە، چۆن زمانی ئاسایی توانای بەرهەمهێنانی ڕووداوێکی دانسقەی نییە. لەم ڕووداوەدا زمان وەك هەبوونێکی بزێو و سڵك دەردەکەوێت و مەدلوولەکانی شیعرییەت خەست و قووڵتر دەکاتەوە. بۆیە ڕووداوی دانسقە لە زمانی شیعردا مەدلول دەخاتە ناو فەزایەکی خودگەرایی بێسنوورەوە و دەیهێنێتە دەرەوەی ئەو فەزا ساختانە و ئەو فەزا ڕووکارییانەی کە هەن. ئەوەیش وای کردووە کە هەبوونی ئەو فەزا تایبەتیانەی ناو شیعر نەوە لە دوای نەوە درێژ ببنەوە و هەر یەکەیان لە زەمەن و ڕۆژگاری خۆیدا مانیڤێستی هەبوونی خۆی بکات.

ئەگەر هەڵوەستەیەك لەسەر شیعری شاعیرانی حەفتاکان و هەشتاکانی کوردی بکەین، دەگەینە ئەو هەقیقەتەی کە شاعیران ئاگامەندانە سوودیان لە سروشت بینیوە. سروشتی کوردستانیش کاریگەریی ڕاستەوخۆی لەسەر شاعیران دروست کردووە. ئەم درێژبوونەوەیە لە قۆناغەکانی داهاتوودا جیاوازی بەخۆیەوە بینیوە، چۆن شاعیر کوڕی ڕۆژگاری خۆیەتی و هەر شیعرەو مۆرێکی زەمەنی خۆی پێوە دیارە. لەدوای نەوەتەکانەوە فەزایەکی دیکەی شیعری دروست بوو، ئەم فەزا شیعرییە دوورکەوتەوە لە هەبوونی سروشت و کەمترین دالی شیعرییەتیان لە سروشت وەردەگرت. ئەوەی ئێمە لێرەدا دەمانەوێت لەبارەیەوە

هەڵوەستەیەکی ڕاڤەگەرایی بکەین و لەبارەیەوە بنووسین، ئەزموونی شیعری شاعیرێکی ئەم نەوەیە، کە (گۆران ڕەسول)ی شاعیری نەوەی دوای ڕاپەڕینە. کتێبە شیعری (ڕۆژەکانم بەڕیمۆت کۆنتڕۆڵ دەگێڕم)، دووەم ئەزموونی شاعیرە. با بزانین ئەزموونی شیعری گۆران ڕەسول دەکەوێتە کوێی شیعری کوردییەوە؟ ئایا گۆران ڕەسول چی کردووە بۆ ئێستای شیعری کوردی؟

ناوەڕۆك:

شاعیر ئەگەر نەیتوانی گوزارشت لەپەیوەندی خودی خۆی بەو قۆناغەی ژیانەوە بکات، شاعیرێکی زیندوو نییە. شاعیری زیندوو لە چەقی خۆیدا دەژیت و هەبوونی خۆی وەك شاعیر بەم ژیانەوە بە شیعر مانیفێست دەکاتەوە، وەلێ مانیفێستێك دوور لە بابەتی ڕووتی ڕۆژگارانە. چۆن ڕۆژگاری زەمەن بەسەر دەچێت، تەنیا ڕۆژگاری شاعیر کە پەنجەمۆری شیعرە و لە پەراوێزی زەمەنی خۆی دەدات و دەمێنێتەوە. شاعیر لەم کۆمەڵە شیعرەدا وەك بوونێکی بزۆز و مرۆڤێکی یاخی بەیان دەکات، کە هەم دەیەوێت وەك بوونێکی بزۆز دەستەمۆی ناو ڕووکارەکانی ڕۆژگار نەبێت و لەناویشدا بژیت، هەمیش وەك مرۆڤێکی یاخی بەدوای بوونێکی ڕەسەندا بگەڕێت و بیدۆزێتەوە. وەك ئەوەی هایدگەر ئاماژەی بۆ بوونی ڕەسەن کردووە، وەلێ ئەم بوونەی شاعیر بەدوای وێڵە و دەگەڕێت لە ڕێگەی زمانەوەیە و دەیەوێت لە ڕێگەی ڕووداوی زمانەوە بگات بەم بوونە ڕەسەنە (1).
کەوایە ئەم بەدواگەڕانەی شاعیر لە ڕێگەی زمانەوە، بەر گوتەیەکی دیکەی هایدگەر دەکەوێت و دەچێتەوە ناو هەمان گوزارشتیشەوە: " زمان ماڵی بوونە". وەلێ بوونێك بەهۆکارگەلی جیاوازیشەوە عەوداڵە بۆ خەیاڵکردنی زمان، زمانێك بە مانیفێستێکی یاخیگەرانەوە. بوونێك هەڵگری هزری زمانە، ئاخر ئەوە هەر هێزی زمانە دەبێتە وزەی بوون بەم کەونەوە. وزەی بوونیش لەلای شاعیر درێژ دەبێتەوە بۆ بەریەککەوتنی خۆی وەك مرۆڤێکی یاخی بە دونیای ئەلیکترۆنی و تەکنەلۆژیاوە. لەم نێوانەدا شاعیر وەك مرۆڤێك یاخی دەبێت و لە ڕێگەی هێزی زمانەوە بوونی خۆی دووبارە و دووبارە مانیفێست دەکاتەوە و دەنووسێت:

" لە نێوان ئەم بوون و نەبوونانەدا
ئێستا برینەکانم ئەلیکترۆنین
ڕۆژانە بە خوێنی ناو وایەرەکان
بارگاوییان دەکەمەوە". (2)

یەکێکە لە سیما گەشەکانی ئەم نەوەیە دوورکەوتنەوەیە لە شاعیرانی

بەر لە خۆیان و پشتکردنە سروشتە، وەلێ ئەوەی گۆران ڕەسول لەوانەی دیکە جیا دەکاتەوە، ئەم شاعیرە لەبڕی ئەوەی شیعری دژەسروشت بنووسێت و ڕووبکاتە کەرستەکانی ناو ژیان و سەردەم، ئەو شیعری دژەئامێر و ئاسن دەنووسێت. چۆن دونیای شاشەگەورەکان، دونیایەکی ڕووکەشانەی بێ ڕۆحە و بوون لە ڕەسەنبوونی خۆی دوور دەخاتەوە، هەر کاتێکیش بوون لە ڕەسەنبوونی خۆی دوورکەوتەوە مەترسییەکانی سەر ئێستێتیکا و مۆڕاڵ و ئایدیا زۆر دەبێت و گەندەڵی هزری و کەلێنی قووڵی ئەخلاقی تەشەنە دەکات. دونیایەکی ڕازاوە لە ڕووکار و وێرانە لە ناوەڕۆك بەرهەم دێت، وەك ئەوەی ئێستا بەشێکی زۆری کۆمەڵگەکەکان بەم سیستەمە بازاڕگەرییەدا تێدەپەڕن. شاعیر لەبەرانبەر ئەم دونیایە مەجازی و ماسکبازییەدا هیچ بەهایەکی ڕاستەقینەی جوان بۆ بوون نابینێت و ناچار لە ڕێگەی ڕووداوی زمانەوە بۆ بوونی ڕەسەن دەگەڕێت و دەنووسێت:

“لە بڕی موزیك

گوێمان بە وژەی ئۆتۆمبێل خەساوە

لە جیاتی تەپۆلکە و گردی درەختڕەنگ

چاومان بە شاشەی چەقیوی ڕێکلامە ساختەکان ڕاهاتووە.(3)

کەسایەتی ڕاستەقینەی شاعیر لە ناو شیعرەکانیدایە و شیعر وەك پەنجەمۆری زەمەنی شاعیرە. وەکوو ئەوەی کەسایەتی ڕاستەقینەی نیتچە لەناو نامەکانیدایە، نەوەك لە بابەتە فەلسەفییەکانیدا. ئاخر نیتچە لە نامەکانیدا تەواو کەسێکی راستەقینە و دوور لە میزاج بوو. بۆیەش نیتچە هەمیشە لە هەوڵی تێپەڕاندنی ئەو سنوورانە بوو کە ڕۆژگار و زەمەن بۆی دروست کردبوون. ئەوەتە شاعیریش کەسایەتی ڕاستەقینە پەیوەستکردووە بە دۆزینەوەی بوونێکی ڕەسەنەوە، کە پێی وایە شارەکان سەرەتای ونبوونی بوونی ڕەسەنن. چۆن لە شاردا هیچ شتێك سیمای ڕاستەقینەی خۆی نامێنێت، شار واتە ڕازاندنەوە و کوشتنی بەهای جوانی و دوورکەوتنەوە لە مرۆڤی پاك. بۆیە شاعیر ئەمجارە وەك مرۆڤێکی شارنشین یاخیبوونی خۆی مانیفێست دەکاتەوە و بێزاری خۆی دەردەبڕێت لە شیعری (شار) دا و لە بارەی دووکەڵ و باڵەخانە بەرزەکان و کارگە و شەقامی پڕ ئۆتۆمبێل و شۆستەجەنجاڵەکان...هتد. دەپەیڤێت.

“لە شاردا

تەنیایی پەیژەی دۆزینەوەی خود نییە

ڕۆیشتن و گەڕانەوەش

نەخاڵی سەرەتا، نە خاڵی کۆتایی!

هەموو شوێنێك جەنجاڵییە

بۆن و هەناسە و شێوە جۆربەجۆرەکان

سەرکاس دەکەن.(4)
تەکنەلۆژیا چۆن هاتۆتە ناو ژیان و وردەکاریی ڕۆژانەمانەوە، ئەواش بۆتە بەشێك لە هەبوون و بەشێکی زۆری ئێمەی داگیر کردووە. شاریش وەك شاعیر ئاماژەی بۆی کردووە جەنجاڵ و خنکێنەرە. لێرەدا بەر ئەو گوتەیە دەکەوین کە نووسیارانی شار زووتر دەردەکەون، وەلێ دەرکەوتەکانیان دەرکەوتەیەکی قووڵ نین. بە پێچەوانەشەوە نووسیارانی گوندنشین درەنگتر دەردەکەون و دەرکەوتەکانیشیان قووڵن و مانەوەشیان درێژخانەیە. بۆیە دەرککردن بەم حاڵەتانە شاعیر دەگەڕێتەوە گوند و لە شیعری (گوندەکەمان) دا (5) بەدوای ئەو بوونە ڕاستەقینەیە دەگەڕێت و لەوێدا بەر ناشیرینییەکانی جەنگ و ئاسەواری ساختەکاری و سیستەمی گەندەڵکاری دەکەوێت. لە وێدا شاعیر بەر تەقینەیەکی دیکەی زمانی شیعر دەکەوێت و بێئومێد دەبێت لەو وێنە و خەیاڵەی کە بۆ هەبوونی گوند هەیەتی. بۆیە شاعیر دووبارە دەست دەکاتەوە بە گەڕان و گەیشتنە بە ڕووداوێکی دیکە بۆ تەقینەوەی زمان لەناویدا.

دەرئەنجام و دوو سەرنج:

لە دوای کتێبە شیعری (ناتەبا لەگەڵ خۆم، کۆك لەگەڵ ناکۆکیدا)- (6). ئەمە دووەم ئەزموونی شاعیرە کە دەیخوێنمەوە. ئەم کۆمەڵە شیعرە ئەگەر لە ئاستی ئێستای شیعری کوردیشدا وەرچەرخانێکی گەورەی نەکردبێت، ئەوا لە ئاستی ئەزموونی خۆیدا وەرچەرخان و تێپەڕینی کردووە. ئەوەیش بۆ هەر شاعیرێك گرنگە کە ئەزموون و لەدوای ئەزموون داهێنان بکات و ئەزموونی پێشووی تێبپەڕێنێت. چۆن ئەزموونی داهێنان تەواو کردەیەکە دەچێتەوە ناو گەڕان و دۆزینەوە و دووبارە گەڕان بەدوای خودگەراییەوە. زۆرجارانیش کردەی هەڵوەدابوونە بەدوای پەی پێ بردن و پەی بردنیش فرەدیوە. ئەمە لە بەرچاوی خەیاڵمان جیاوازە و لە ئاستی جیهانبینیمانەوە چێژ و لێدانەوەیەکی هێرمێنیۆتیکانە بۆ دەقی بەردەست دەکەین. ئەوەی وەك سەرنج دەمێنێتەوە، دووخاڵە:

یەکەمیان: وەك دەبینین لە ئێستای هونەری شیعردا گرنگییەکی زۆر بە تەکنیکی شیعر دەدرێت و شاعیران بە تەکنیکی جۆراوجۆر شیعر دەنووسن، وەلێ گۆران ڕەسول کەمتر بەلای تەکینکی شیعردا چووە و ئەوەی وەك تەکنیکیش لەم کتێبە شیعرییەدا هەیە، تەکنیکی تازە نین.
خاڵی دووەمیان: شاعیر لەم کتێبە شیعرییەدا ئەوەندە لە هەوڵی شیعرییەتی شیعرەکاندا بووە، ئەوەندە گرنگی بە ئێستێتیکای گەمەکردن بە پەیڤەکان نەدواوە و کەمتر بەلای گرێچنینی وشەکانەوە

چووە، بەڵکوو گرنگی بە وێنەی شیعری و گەیاندنی پەیامی شیعرییەت داوە. لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا شاعیر بەم کتێبە شیعرییە توانیویەتی هەبوونی خۆی وەك شاعیرێکی نەوەی نوێ مانیفێست بکات و لە ڕێگەی شیعرەوە ڕەهەندێکی دیکە بکاتەوە بۆ گەڕان و گەیشتن و دۆزینەوەی بوونێکی ڕەسەن.

پەراوێز و سەرچاوەکان:

1- بوون و داهێنان – فەلسەفی – د. محەمەد کەمال – لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم – زنجیرە (272) چاپی یەکەم 2004. لاپەڕە 126.
2- ڕۆژەکانم بە ڕیمۆت کۆنتڕۆڵ دەگۆڕم- شیعر – گۆران ڕەسول – چاپی یەکەم 2017. لاپەڕە 112.
3- بڕوانە هەمان سەرچاوەی پێشوو- لاپەڕە 17
4- بڕوانە هەمان سەرچاوەی پێشوو- لاپەڕە 16
5- بڕوانە هەمان سەرچاوەی پێشوو- لاپەڕە 89
6- بۆ زانیاری زیاتر و پەی بردن بەم هەقیقەتە، خوێنەر دەتوانێت هەردووك کتێبی (ناتەبا لەگەڵ خۆم، کۆك لەگەڵ ناکۆکیدا) و (ڕۆژەکانم بە ڕیمۆت کۆنتڕۆڵ دەگۆڕم) بیانخوێنێتەوە و بەراوردیان بکات.